

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

DIBOKWANE/HLAKOLA 2016

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 28.

DITŠHUPETŠO TŠA GO SWAYA

- Ge molekwa a arabile dipotšišo tše di fetago palo yeo e nyakegago, swaya ya mathomo fela. (Molekwa ga a swanela go araba potšišo ye telele le ye kopana go tšwa pukung e tee.)
- KAROLONG ya A, ge molekwa a arabile dipotšišo tše nne ka moka mo diretong tše di kgethilwego, swaya tše pedi tša mathomo.
- Go dikarolo tša B le C, ge molekwa a arabile dipotšišo tše kopana tše pedi goba tše telele tše pedi, swaya ya mathomo o hlokomologe ya bobedi. Ge molekwa a arabile dipotšišo ka moka tše nne, swaya fela ya pele mo karolong ye nngwe le ye nngwe ge e le gore go arabilwe potšišo ye kopana le ye telele.
- Ge molekwa a file dikarabo tše pedi, moo e lego gore ya mathomo e fošagetše mola ya bobedi e nepagetše, swaya ya mathomo gomme o hlokomologe ya bobedi.
- Ge dikarabo di sa nomorwa ka tshwanelo, swaya go ya ka memorantamo.
- Ge mopeleto wo o fošagetšego o ama tlhalošo, swaya phošo. Ge o sa ame tlhalošo, gona mo fe moputso.
- Potšišo ye telele: Ge karabo ya potšišo ye telele e le ka tlase ga botelele bjo bo nyakegago, se mo otle ka ge a šetše a ikotlile. Ge e le ye telele kudu, lekola fela mantšu ao e ka bago a 50 o hlokomologe taodišo yeo e šetšego fela o bale thumo.
- Dipotšišo tše kopana: Ge molekwa a sa šomiše ditsebjana moo a kgopetšwego go tsopola, se mo otle.
- Mabapi le dipotšišopulego, ga go meputso ye e tlogo abja go dikarabo tša Ee/Aowa goba Dumela/Go se dumele. Meputso e tlo fiwa fela go lebaka le le fiwago.
- Ga go meputso ye e tlogo abja go dikarabo tša NNETE/MAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Meputso e tlo fiwa fela go lebaka le le fiwago.

KAROLO YA A: THETO***DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA* – Prof. DM Kgobe****POTŠIŠO YA 1: 'GE WA DITŠHILA KA MOKA RE KA O HLASWA' – OK Matsepe****Teori: Molaetša (1)**

Molaetša/Moko wa ditaba ke thuto yeo moreti a e fago babadi mabapi le sereto sa gagwe.

Teori: Maikutlo (2)

Maikutlo ke boteng bja pelo ya motho; ke tiro ya ka gare mo pelong ya motho. Ke monagano woo mo go wona pelo ya motho e tšeago sephetho gona. Ke tlhahlamollo ya ditiro tša ka gare mo mogopolong wa motho. Ke mo mogopolo wa motho o tšeago lehlakore leo e ka bago la go loka goba go se loke. Ke fao pelo e tlalago go fihla ka maribana, ka gobane ge e tletše e tšea sephetho se se itšego mo bophelong.

Moko wa sereto

- O lebane le boikokobetšo le kgotlelelo mošomong. (1)
- Mošomo wo mongwe le wo mongwe o bohlokwa. (1)

Maikutlo a sereti

Mo seretong se sereti se tšweletša maikutlo a:

Leago	– mohlala: yo a sego a rutega go swana nago se mo nyatše.
Boikokobetšo	– mohlala: ge ba realo le gona o mome molomo.
Kgotlelelo	– mohlala: se mo tshwe mare ge a nka mphufutšo.

Teori: 3**Dintlha: 6**

Polelo e tla abelwa moputso o 1.

[10]

GOBA

POTŠIŠO YA 2: 'MORATIWA WA KA' – M Bopape & S Ratlabala

- 2.1 Botse wa ka! (1)
- 2.2 Ka itebala/ka batamela. (1)
- 2.3
- Sereti se se bolela ka moo se ikwago ka gona ge se bona motho yo se mo ratago.
 - Se kwa mmele wa sona o hlakahlakana ka lebaka la lerato. (2)
- 2.4
- Leekiši ke lentšu leo le ekišago tiragalo ye e rileng.
 - Mohola wa leekiši mo temanathetong ya 2 ke go tšweletša go homola fao go tlišwago ke maikutlo a lerato. (2)
- 2.5 Poeletšothomi e gatelela dikgopolo tša temanatheto ya 5.
- E tlemaganya methalotheto ya 28 go fihla go 31.
 - E tšweletša morethetho le mošito ka gare ga theto. (E tee fela) (2)
- 2.6
- Lethabo.
 - Lethabo le tlišwa ke ka mokgwa wo baratani ba ratanago ka gona. (2)
- [10]**

GOBA**POTŠIŠO YA 3: 'GO LELEME' – KD Leseilane**

- 3.1 Rarolla mararankodi a khupamarama/Poeletšo ya senoko sa '-ra' (1)
- 3.2 Sekopanyamerafe. (1)
- 3.3 Poeletšothomi e gatelela dikgopolo tša temanatheto ya 1.
- E tlemaganya methalotheto ya 1 go fihla go 4.
 - E tšweletša morethetho le mošito ka gare ga theto. (2)
- 3.4
- Sereti se bolediša leleme (Mothofatšo) tše o ka rego ke motho.
 - Mohlala: go thakanela go metša ke ga gago. (2)
- 3.5
- Ditemanatheto ke tše 5 gomme ye nngwe le ye nngwe e na le methalotheto ye mene.
 - Methalotheto ya 1 le 6 ke e metelele mola ye mengwe e le ya magareng.
 - Methalotheto ka moka ke ye 20. (Tše pedi fela) (2)
- 3.6 Ke seretonyefolo.
- Sereti se nyefola ditiro tše mpe tša leleme gore le a lweša ebile le a lahletša.

GOBA

Seretotumišo.

- Sereti se tumiša ditiro tše botse tša leleme. (Ntliha e tee fela) (2)

GOBA

POTŠIŠO YA 4: 'NGWATO' – RM Mogashoa

- 4.1 • Direditumišo tša bogologolo di thoma ka tsela ye:
• 'Kgomo e a tsha.
E ganwa ke mang?' (2)
- 4.2 • Sereti se bogale.
• Sereti se ikgantšha ka seo se lego sona. (2)
- 4.3 • Tshwantšhišo.
• Go swantšha dilo tše pedi: seretwa le tlhago. (2)
- 4.4 • Dilorō ka lora mašula ka šulelwa.
• -lo x 2 le -šu x 2 (2)
- 4.5 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
• Ke bophelo bjo ke tla bego ke bo phela bjalo ka mogale.
• Ke tla hlompša ke setšhaba bjalo ka mogale ka ge e se nna lefšega.

GOBA

- Ke go tsenya bophelo kotsing.
 - Modulathoko ipoloke.
(Tše pedi fela) (2)
- [10]**

LE**POTŠIŠO YA 5: 'MORENA RE A LEBOGA' – OK Matsepe**

- 5.1 'Re leboga le ona magoši.' (1)
- 5.2 Seretotumišo. (1)
- 5.3 • Sereti se leboga Modimo ge a re file bahlokomedi, e lego batswadi.
• Sereti se hutša gore go se be le tšhollo ya madi mo nageng/Go be le khutšo. (2)
- 5.4 • Tirišo ya tlhakakgolo 'O' e laetša gore go bolelwa ka Modimo.
• E laetša tlhompho go Modimo. (2)
- 5.5 • Mothalotheto wa 7 – Go be le khutšo.
• Mothalotheto wa 12 – Batho ba tlo hlokofala. (2)
- 5.6 • Lethabo/Tebogo/Tumelo.
• Ke ka mokgwa woo sereti se thabelago/dumelago Modimo ka gona. (2)
- [10]**

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/KANEGELOTŠHABA**PADI****POTŠIŠO YA 6: LENONG LA GAUTA – HDN Bopape****Mohlala wa karabo:****Teori : Morero**

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane le thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse, mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolanthago, tekolapejana, go hlakahlakanya ditaba, go latelaganya ditaba, boipoletšo, poeletšo ya ditiragalo, bjaloobjalo. Thulano le maatlakgogedi di godiša morero wa mongwadi.

Morero wa Lenong la Gauta

Botseka: Ka go realo go bohlokwa go hlaloša kgopolo ya botseka ka boripana. Botseka ke eng?

Botseka bo lebane le bosenyi/molato, nyakišišo le kotlo. *Lenong la Gauta* ke padi ya botseka ya go lebana le sephiri (lehu la Mmatšhego).

Teori ya letseka: ke moanegwa yo a nyakišišago bosenyi.

Bosenyi - Polao ya sephiri ya Mmatšhego.

Nyakišišo - Nnono Molaba ke letseka la go se hlahlwe leo le nyakišišago molato wa polao ya Mmatšhego.

Kotlo - Sephiri se a utologa; go a tsebega gore mmolai ke Brenda le ge e le gore mafelelong o hlokošana pele ga kotlo.

Dintlha tše dingwe tša bohlokwa

- Mmatšhego o bolailwe, bothata ke gore mmolai ga a tsebje.
- Ditiragalo di theilwe godimo ga bosenyi bjo bo utollwago ke dinyakišišo moo e lego gore mafelelong toka e a phethagatšwa.
- Nnono Molaba ke monyakišiši wa ka sephiring yo mafelelong a atlega dinyakišišong.
- Dinyakišišong tša gagwe o tšama a kopana le mapheko ao a mo šitišago go phethagatša dinyakišišo.
- Ntle le mathata ao a bego a kopana le ona, o ile a atlega go hwetša mmolai wa Mmatšhego.
- Ditšhitišo tšeo a go kopana le tšona ke tša go swana le ge maphodisa a be a mo ganetša go tšwela pele ka dinyakišišo le go bethwa ga gagwe. Brenda o be a le kgahlanong le dinyakišišo tša gagwe.
- Tše dingwe tša tšeo di thušitšego Nnono go fihlelela dinyakišišo tša gagwe ke gore o be a le bohlale ebile a na le sebete.
- Go padile a lemošwa ka ga kotsi yeo a ka welago go yona, eupša o ile a tšwela pele ka dinyakišišo go fihla a fihlelela maikemišetšo a gagwe.
- Mafelelong o atlega go hwetša mmolai wa Mmatšhego, e lego mosadi wa gagwe, Brenda.
- Go utolotšwe gape gore lebaka le legolo la polao ya Mmatšhego e be e le pheta ya go ba le seswantšho sa lenong yeo e dirilwego ka gauta.

Dithulano tšeo di bilego gona magareng ga Nnono le balwantšhi ba gagwe, mohlala, Nakedi le bagwera ba gagwe di gokeditše mmadi gore a bale padi go ya pele le pele gore a hwetše morero wa paditseka ye.

Thumo

Bopape o atlegile ka go rulaganya padi ye ka gobane o latetše dinyakwa tša paditseka go tšweletša morero, e lego: bosenyi, monyakišiši le kahlolo.

Morero wa paditseka ye ke go ruta babadi gore sekhukhuni se bonwa ke sebatladi/le ge o ka e buela leopeng magokobu a go bona. Mafelelong a paditseka ye Nnono o atlegile go hwetša mmolai wa Mmatšhego, e lego Brenda. Toka e a phethagatšwa, boNakedi ba a swarwa ka madimabe Brenda o a ipolaya.

Dintlha: 15**Teori: 5****Polelo e tla abelwa meputso ye 5.****[25]****GOBA****POTŠIŠO YA 7: LENONG LA GAUTA – HDN Bopape****SETSOPOLWA SA A**

- 7.1 'Go bea seatla molaleng wa Brenda ga Nnono.' (1)
- 7.2 O na le lerato/O bontšha lerato. (1)
- 7.3 Moanegi wa motho wa pele/Moanegi wa tebelelo –ke. (1)
- 7.4 Balekwa ba tla bapetša diponelopele/ditebelelopele tša go fapana. Mohlala:
- Molekwa o bona letšhogo la Brenda le laetša gore go na le se sengwe seo a se dirilego.
 - Ka pukung go tšweleditšwe gore Brenda ke yena a bolailego Mmatšhego.
 - Molekwa o bona letšhogo la Brenda le tlišitšwe ke gore o be a naganela gore monna wa gagwe o hlagetšwe ke se sengwe se sebe.
 - Ka pukung letšhogo leo le be le le mabapi le seo a se dirilego sa go bolaya Mmatšhego.
- (Tše pedi fela) (2)
- 7.5
- Mothalonako ke thekniki ya go laetša nako ya ditiragalo.
 - Ditiragalo di direga go ya ka tatelano ya tšona.
- (2)
- 7.6
- Moanegi o tseba tšeo mongwadi le baanegwa ba di tsebago mola bona ba sa di tsebe: k.g.r ke tsebanyane.
 - Moanegi o kgatha tema ya go utolla dikgopolo tša gagwe le seemo go laetša ditiragalo tša paditseka. Mohlala:
 - Moanegi o laetša tiragalo ya go befelwa ga Brenda ka go gana ge Nnono a mo swara.
 - Brenda o kgapha letsogo la Nnono ka bogale ebile mahlo a gagwe a tuka pefelo.
- (Dintlha tše tharo fela) (3)
- 7.7 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana. Mohlala:
- Khomotšo/Pefelo/Manyami/Letšhogo.
 - Maikutlo a manyami a tlišwa ke ka mo Brenda a sa bontšhego kgahlego le ge monna wa gagwe a leka go mmontšha lerato.
 - Brenda o tseba se a se dirilego.
- (3)

SETSOPOLWA SA B

- 7.8 Thulano ya ka ntle – 'O ile go go swariša.' (2)
- 7.9 Nnono o ka lapeng la gagwe mo a phelago gona ka mehla. (1)
- 7.10
- Moya wa ntwā o hlotšwe ke ge Nnono a bethile Mohlatlego.
 - Brenda o befedišwa ke go kwa lentšu la Nnono mogaleng. (2)
- 7.11
- Morero wa paditseka o lebane le botseka (bosenyi, monyakišiši le kotlo.)
 - Bosenyi ke polao ya sephiri ya Mmatšhego.
 - Monyakišiši ke Nnono Molaba.
 - Kotlo ke ge sephiri se utologa; go a tsebega gore mmolai ke Brenda le ge e le gore mafelelong o hlokofala pele ga kotlo.
 - Mo setsopolweng se Brenda o be a nagana gore sephiri sa gagwe sa go tsebana le Mpho mabapi le dibenyabenyane tša Mmatšhego se ka tsebega.
 - Mafelelong go tsebega gore Brenda ke yena mmolai wa Mmatšhego. (Tše tharo fela) (3)
- 7.12
- Seswantšho seo se lego khabareng ya puku se bontšha hlogo ya lenong.
 - Diteng tša puku ka moka di bolela ka polao yeo e hlotšwego ke pheta ya gauta ya go ba le seswantšho sa lenong. (2)
- 7.13 Balekwa ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana.
Mohlala:
- Kgegeopphetogo ke mafelelo a padi ao mmadi a bego a sa a letela.
Mohlala:
 - Mo go paditseka ye kgegeopphetogo ga e gona ka ge mafelelo e le ao mmadi a bego a a letetše ka gore basenyi ba tšwetše nyanyeng gomme ba a swarwa ba otlwa.
 - Kgegeopphetogo ke mafelelo a padi ao mmadi a bego a sa a letela.
 - Mafelelo a paditseka ye ke ao mmadi a bego a sa a letela. Mmadi o be a sa letela gore Brenda a ka tsoga a swerwe ka ge a be a le bohlale a šitiša Nnono go dira dinyakišišo. (Dintlha tše pedi) (2)

[25]**GOBA**

POTŠIŠO YA 8: NGWANA WA MOBU – SPP Mminele**Mohlala wa karabo:****Teori: Morero**

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane le thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse, mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolanthago, tekolapejana, go hlakahlakanya ditaba, go latelaganya ditaba, boipoeletšo, poeletšo ya ditiragalo, bjalo bjalo. Thulano le maatlakgogedi di ka godiša morero wa mongwadi.

Morero wa Ngwana wa Mobu

Morero wa padi ye o lebane le lehloyo la bafaladi ka ge Lahlang gothwe ke mofaladi yo a swanetšego go tlošwa setulong sa go ba hlogo ya sekolo.

- Lahlang o thabela go šoma le Phankga go ya ka mabaka ao a latelago:
 - Ke yo mofsa.
 - Ke ngwana wa mobu.
 - O na le bokgoni bja Dipalo le Seburu tše Lahlang a sa di kgonego.
- Lahlang o šomišana gabotse le setšhaba ka kakaretšo go akaretšwa le makomiti ka lebaka la ge a dira mošomo wa gagwe ka botshephegi.
- Lahlang o lokologa go šoma le Phankga ka ge a mmona bjalo ka mothuši wa mmakgonthe wa maleba.
- Phankga o iphora gore e ka ba hlogo ya sekolo ka ge:
 - E le ngwana wa mobu.
 - A na le tsebo ya go feta ya Lahlang.
 - Malomeagwe e be e le leloko la komiti ya sekolo.
- Phankga o thoma go se sa šomišana le Lahlang ka lebaka la lehufa/mona/megabaru.
- Phankga o tsenwa ke moya wa go ikgogomoša.
- Phankga o tsenela dithopa le Mokhura ka nepo ya go wiša Lahlang.
- Mokhura o be a efa Phankga dikeletšo tšeo e sego tša maleba ka nepo ya gore a kgone go fihlelela maikemišetšo a gagwe.
- Phankga, ka thekgo ya Mokhura le maloko a mangwe a setšhaba, ba lwantšha Lahlang.
- Mafelelong go lemogwa gore Lahlang ga a na phošo.
- Megabaru/Lehufa/Mona di fenywa ke therešo.
- Ba Kgoro ya Thuto ba iša Phankga sekolong se sengwe – Ntoto lwane.

Dithulano tšeo di bilego gona gare ga Phankga le Lahlang, mabapi le maemo a go ba hlogo ya sekolo etšwe a se na maitemogelo le bokgoni fela ka ge e le ngwana wa mobu, di file mmadi maatlakgogedi a gore a bale go ya pele le pele gore a hwetše morero wa padi ye.

Thumo

Mongwadi o atlegile ka go rulaganya padi ye ka gobane o kgonne go tšweletša morero e lego: Go ruta batho gore ngwana wa mobu a se fiwe maemo, a fatelwa sekgoba mošomong le ge a se na bokgoni le maitemogelo ao a lekanego. Taba ye e hlatselwa ke ge Lahlang yo e lego mofaladi a ile a no tšwela pele ka go ba hlogo ya sekolo gomme Phankga a išwa sekolong se sengwe.

Dintlha: 15**Teori: 5****Polelo e tla abelwa meputso ye 5.****GOBA**

POTŠIŠO YA 9: NGWANA WA MOBU – SPP Mminele**SETSOPOLWA SA A**

- 9.1 Go folotša ga leano la boMokhura la go folaša Lahlang setulong sa bohlogo bja sekolo. (1)
- 9.2 E utolla gore o na le letsogolekobong. (1)
- 9.3 Tebelelo ya mongwadi ke gore mongwadi o hlaloša ditiragalo. (1)
- 9.4 Balekwa ba tla bapetša diponelopele/ditebelelopele tša go fapana.
Mohlala:
- BoMokhura ba ka atlega leanong la bona la go tloša Lahlang setulong ka ge e le mofaladi ba bea Phankga yo e lego ngwana wa mobu.
 - Mohlahlobimogolo ga a kwane le lengwalo la boMokhura la go tloša Lahlang setulong lebaka e le gore mošomo wa gagwe ga se wa ke wa belatša bahlapetši ba thuto. (2)
- 9.5 • Mothalonako ke thekniki ya go laetša nako ya ditiragalo.
Mohlala:
- Setsopolwa se laetša Labohlano Phankga a tsogile a ya mošomong mola Mokhura a eya kopanong.
 - Ditiragalo di direga go ya ka tatelano ya tšona.
(O tee fela) (2)
- 9.6 • Mongwadi o kgatha tema ya go utolla dikgopolo tša gagwe le seemo go laetša ditiragalo tša paditseka.
Mohlala:
- E utolla maikutlo a manyami a Mokhura le seo se mo nyamišitšego e lego go bona maano a gagwe a go tloša Lahlang setulong a foloditše.
 - O laetša ka mo mohlahlobimogolo a kgotsofatšwago ke mošomo wa Lahlang ka gona. (3)
- 9.7 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
- Pefelo.
 - Tiragalo ya go loga maano a go folaša Lahlang setulong.
 - Go ba le tsogolekobong ga Phankga go hudua maikutlo. (3)

SETSOPOLWA SA B

- 9.8 'Leeto la go ya diphadiphadišanong tša moopelo Tshwane.' (1)
- 9.9 • Mokhura ke malome wa Phankga/Phankga ke motlogolo wa Mokhura.
• Ba tlemagantšhwa ke maanomabe ao ba a logago a tloša Lahlang setulong sa bohlogo ya sekolo. (2)
- 9.10 • Moya wa bomenetša o hlotšwe ke ge Mokhura le Phankga ba ngwalela Mohola lengwalo la go mmotša gore leeto la go ya Tshwane le padile.
• Ba le ngwala tše nkego ke bona Lahlang ebile ba saena leina la gagwe ge ba fetša. (2)

- 9.11
- Morero wa padi ye o lebane le lehloyo la bafaladi.
 - Setsopolweng se Mokhura le Phankga ba loga maano a go laetša batswadi ba bana gore Lahlang ke moradia o dirile gore leeto la go ya diphadiphadišanong tša moopelo Tshwane le folotše.
 - Maikemišetšo a bona e le gore ka ge Lahlang e le mofaladi, a tlošwe setulong sa bohlogo go tsene Phankga yo e lego ngwana mobu. (3)
- 9.12
- Seswantšho sa khabara ya puku se tšweletša banna bao ba bonalago e le ba mo motseng ba laetša kwano, ba hlokomologile yo mongwe yo a itaetšago gore ga se wa gabobona a emetše thoko.
 - Diteng tša puku di mabapi le ka mo banna ba bangwe ba mo motseng ba rerago go radia Lahlang ka gona gore mafelelong a tlošwe setulong sa bohlogo ya sekolo go tsene Phankga yo e lego ngwana wa mobu. (2)
- 9.13
- Balekwa ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana.
- Mohlala:
- Kgegeophetogo ke mafelelo a padi ao mmadi a sa a letelago.
 - Mohlala:
 - Mo pading ye mafelelo ke ao mmadi a bego a a letetše ka ge motho wa go se dire mošomo, Phankga, a feleletša a šutišeditšwe sekolong sa Ntotowane.
 - Mmadi o be a sa letela gore Phankga yo e lego ngwana wa mobu o tla tlošwa gagabo a išwa sekolong se sengwe.
 - Lahlang yo e lego mofaladi o šala e le hlogo ya sekolo sa Rethuše. (Dintlha tše pedi) (2)
- [25]

GOBA

POTŠIŠO YA 10: *LEŠITAPHIRI* – OK Matsepe

Mohlala wa karabo:

Teori: Morero

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane le thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse, mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolanthago, tekolapejana, go hlakahlakanya ditaba, go latelaganya ditaba, boipoletšo, poeletšo ya ditiragalo, bjalo bjalo. Thulano le maatlakgopedi di ka godiša morero wa mongwadi.

Morero wa Lešitaphiri

Morero wa padi ye o lebane le gore timamollo ke yona e tswalago kgoši e sego go bakwa ga bogoši.

- Pading ya Matsepe, mosadi wa kgoši wa bogoši o bile le ngwana le molata.
- Seripa sa bobedi sona se re ngwana wa molata wa go se be le madi a bogoši a ka se tsoge a bile kgoši.
- Kgoši Taudi le yena o be a se na thari ye kgolo.
- O ile a ya banneng bjalo ka mang le mang. Monna wa ngaka o tlile le dithebele tša gagwe tšeo a bego a di rwaletšwe ke Mphoka go tla go ba remela.

- Taudi o laetšwe gore a se bule sefero sa mo go lego mmakgoši ka ge dikoma tše pedi di sa bolle felo go tee.
- Ge ngaka e le gare e alafa Khutšišo, Mphoka yena o be a lala a ikutswa le mmakgoši a be a mmelegiša morwa.
- Taudi le Khutšišo ba kgakanegong ka gore thušo ye ya go hlomolwa mootlwa, e buile kgoši lenao.
- Tšhwahledi o belegwe ka lapeng la bogoši, ke leitšibulo la ka mošate, gomme yo e lego yena wa madi a kgoši, Kgathola, ke moratho wa Tšhwahledi yo a ka se kgonego go tšea bogoši go ya ka setšo.
- Ke lešitaphiri kgorong ya mošate wa Kgoši Taudi.
- Taudi o le šupa le le mo, o re Tšhwahledi ke madi a šele ga se ngwana wa dikgomo ka gona a ka se mo neele bogoši bja kgoro ya gagwe.
- Khutšišo le yena bjalo ka mmagongwana, ga a kgahlwe ke ge a fela a bona Tšhwahledi a boa a sa phedile, wona mootlwa wo o sa hlomogego, ebile o bolela ka wa go ja bogobe o re ba ga Kgoši Matepe ba dirile phošo ka go bolaya Mphoka, nkabe ba ile ba bolaya Tšhwahledi (letl. 90).
- Taudi ge a gatelelwa ke bolwetši le nako ya go hlokofala e fihlile, go humanwa e le gore Tšhwahledi ga a gona, eupša Kgathola a le gona go ka hlobola tatagwe diaparo tša bogoši le go di apara di sa fiša.
- Thato ya Taudi e phethagetše ge a šegofaditše ngwana wa madi a gagwe go ka mo hlatlama, le ge ka morago a ka se buše ka ge Seswana se ganana le tiragalo ye. Ke therešo, ngwana ke wa dikgomo. Tšhwahledi o swanetše go se tsokama, eupša a ka se apole Kgathola goba go mmolaya. O tla be a tla a buša ge fela nkabe a latetše molao wa setšo wa go bewa bogoši.
- Mafelelong setšhaba se ile sa bona bokaone e le go tšwa diripa tše pedi. Tšhwahledi o ile a boa ka seripa sa gagwe mola Kgathola le yena a ile a boa ka sa gagwe. Ba phedišana ka khutšo.
- Setšo se kgatha tema ye bohlokwa go beweng ga magoši a mabedi, e lego Kgathola le Tšhwahledi ditulong.

Dithulano tšeo Kgoši Taudi a gahlanego le tšona tabeng tša bogoši kgahlanong le setšhaba, mohlala, o šitwa ke go fa setšhaba therešo ya gore magareng ga barwa ba gagwe e lego Tšhwahledi yo e sego madi a mošate le Kgathola ngwana wa kgoši ka nama, gore na yo a swanetšwego go ba kgoši ke mang, di file mmadi maatlakgogedi a gore a bale go ya pele le pele gore a hwetše morero wa padi ye.

Thumo

Mongwadi o atlegile ka go rulaganya padi ye ka gobane o kgonne go tšweletša morero, e lego:

Go ruta batho gore ngwana ke wa dikgomo, se e lego lešitaphiri pading ye. Tšhwahledi yoo e sego wa madi a bogoši, wa go tla ka go remelwa, o arolelwa setšhaba sa gagwe gomme o fiwa bogoši ka ge e le ngwana wa mošate/mošemane wa mathomo ka mošate.

Dintlha: 15

Teori: 5

Polelo e tla abelwa meputso ye 5.

[25]

GOBA

POTŠIŠO YA 12: LEŠITAPHIRI – OK Matsepe**SETSOPOLWA SA A**

- 11.1 Taudi o tlogela banna kgorong ka lebelo a leba thoko ya mo go agilego Mabothe ntle le go ba laela. (1)
- 11.2 Taudi o na le lenyatšo/Ke lefšega.
(E tee fela) (1)
- 11.3 Tebelelo ya mongwadi e tšweletša ditiragalo pading ye. (1)
- 11.4 Balekwa ba tla tšweletša diponelopele/ditebelelopele tša go fapana. Mohlala:
- Megokgo ya kgoši e laetša gore go ka ba le tšhollo ya madi.
 - Setšhaba se ka fapana.
 - Naga e ka aparelwa ke mathata.
- (Tše pedi fela) (2)
- 11.5
- Mothalonako ke thekniki ya go laetša nako ya ditiragalo.
 - Ditiragalo di direga go ya ka tatelano ya tšona.
- (2)
- 11.6
- Mongwadi o kgatha tema ya go hlaloša ditiragalo.
 - Mongwadi o re utollela maikutlo a tlalelo a Taudi.
 - Mongwadi o laetša kgakanego yeo e aparetšego banna ba kgoro mabapi le ditiro tša Taudi.
- (3)
- 11.7 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana. Mohlala:
- Makalo/Letšhogo/Kgakanego.
 - Go sepela ga Taudi a nnoši.
 - Ga go tsebje gore na o tla fihla ga Mabothe a bolokegile.
- (3)

SETSOPOLWA SA B

- 11.8 Go se phele/bonale gae ga gagwe/Go phela šokeng. (1)
- 11.9
- Khutšišo ke mmago Tšhwahledi/Tšhwahledi ke morwa wa Khutšišo.
 - Khutšišo o belegile Tšhwahledi le monna yo mongwe.
- (2)
- 11.10
- Khutšišo ga a thabe ge Tšhwahledi a fela a boaboa gae.
 - Kgoši Taudi o a babja.
 - Potšišo ke gore ke mang yo a tla tšeago bogoši bja kgoši Taudi.
- (Tše pedi fela) (2)
- 11.11
- Morero wa padi ye o lebane le gore ngwana ke wa dikgomo e sego wa madi fela.
 - Tšhwahledi ke ngwana wa Mphoka le Khutšišo, o kwele ka swanyane gore ba bangwe ba rera go mmolaya gore ge Taudi a ka hlokofala a se tlo ba kgoši.
 - Ngwana wa timamollo ke kgoši.
- (3)

- 11.12 • Khabareng ya puku go bontšhwa seswantšho sa tau.
• Lešitaphiri le laetša gore ditaba ga di na tharollo. (2)
- 11.13 Balekwa ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana.
• Kgegeophetogo ke mafelelo a padi ao mmadi a sa a letelago.
Mohlala:
- Mafelelong a padi ye Tšhwahledi le Kgathola ba arogane setšhaba ka go realo ga se mafelelo ao mmadi a bego a a letetše. (2)
[25]

GOBA

POTŠIŠO YA 12: TLHAKOLENG – MD Kekana

Mohlala wa karabo:

Teori : Morero

Morero ke kgopolokgolo/molaetša/thuto yeo mongwadi a ratago go e tšweletša ka sengwalwa sa gagwe. Morero o lebane le thuto yeo mongwadi a ratago go e lemoša mmadi mo bophelong. Gore morero o tle o bonagale gabotse, mongwadi o diriša dithekniki tša thulaganyo, go swana le tekolanthago, tekolapejana, go hlakahlakanya ditaba, go latelaganya ditaba, boipoletšo, poeletšo ya ditiragalo, bjalo bjalo. Thulano le maatlakgogedi di ka godiša morero wa mongwadi.

Morero wa Tlhakoleng

Morero wa padi ye o lebane le tlaišo ya bana le basadi.

- Swele o tlaiša mosadi wa gagwe ka go mo phediša ka seroba.
- Swele o hlahlela basadi ka lapeng la gagwe etšwe mosadi a le gona maikemišetšo e le go kweša mosadi wa gagwe bohloko.
- Swele o robala malalantle tšeo o ka rego ga a na mosadi le bana. Re ka re o ikgapa a ikgoroša bjalo ka legomotša.
- Swele o imiša morwedi wa gagwe, e lego Mahlatse (re ka re o ipelegela batlogolo).
- Swele o phediša bana ba gagwe makgwakgwa.
- Swele o rata go bolaya Mahlatse le ngwana wa gagwe. O mo nyakela mpholo o o tšhela ka gare ga maswi a lerole ka go kwešiša gore a ka se lemogwe. O reka banna gore ba tle ba thuntšhe morwedi wa gagwe Mahlatse.
- Mahlatse o ipha lešoka ka ge a kwešiša gore bophelo bja gagwe le ngwana bo kotsing. Ge e le ngwana yena Mahlatse o mo lahlile tseleng.
- Swele o išwa kgorong ka lebaka la bohlola bjoo bja gagwe gomme o rakwa motseng ka ge motho a sa bolawe.

Dithulano tšeo di bilego gona magareng ga Swele le lapa la gagwe gammogo le setšhaba malebana le go hloriša bana le mosadi, di file mmadi maatlakgogedi a gore a bale go ya pele le pele gore a hwetše morero wa padi ye.

Thumo

Mongwadi o atlegile go rulaganya padi ye ka gobane o kgonne go tšweletša morero e lego: Go ruta batho gore tlaišo ya bana le basadi ga e amogelege setšhabeng. Swele o sekišwa kgorong ya mošate wa Tlhakoleng mabapi le tlaišo ya thobalano le barwedi ba gagwe gomme o hwetša kotlo ye bohloko ya go rakwa motseng.

Dintlha: 15

Teori: 5

Polelo e tla abelwa meputso ye 5.

GOBA

POTŠIŠO YA 13: TLHAKOLENG – MD Kekana**SETSOPOLWA SA A**

- 13.1 Go sekišwa ga Swele mošomong ka baka la go šomiša koloi ya mošomo bohlaswa. (1)
- 13.2 Swele o na le pelo ye mpe. (1)
- 13.3 Tebelelo ya mongwadi e tšweletša ditiragalo pading ye. (1)
- 13.4 Balekwa ba tla tšweletša diponelopele/ditebelelopele tša go fapana. Mohlala:
- Lerato la Swele le Thušanang e ka se be la go ya go ile.
 - Bana ba Swele le Thušanang ba ka tla ba ba le kgodišo ye e fošagetšego. (2)
- 13.5
- Mothalonako ke thekniki ya go laetša nako ya ditiragalo.
 - Ditiragalo di direga go ya ka tatelano ya tšona. (2)
- 13.6
- Mongwadi o kgatha tema ya go hlaloša ditiragalo.
 - Moanegi o laetša tiragalo ya go thoma go ratana ga Swele le Thušanang.
 - O bontšha koloi ya mošomo e šomišwa go phethagatša dikgahlegelo tša lerato. (3)
- 13.7 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
- Pefelo/Manyami.
- Mohlala:
- Go bethwa ga mosadi ke tiragalo ye e sa amogelegego.
 - Go thomela mosadi maaka.
 - Go se tshephagalele didirišwa tša mošomo.
- (Mehlala e mebedi) (3)

SETSOPOLWA SA B

- 13.8
- Thulano ya ka ntle.
 - Swele o rakwa motseng wa Tselatšhweu. (2)
- 13.9 Rabaki ke leina le lengwe la Swele le a le filwego ga kgoši Tselatšhweu/Swele ke Rabaki. (1)
- 13.10
- Mphapa o utollotše gore Rabaki o rakilwe mo a tšwago gona.
 - Mphapa o boletše gore leina la Rabaki la nnete ke Swele. (2)
- 13.11
- Morero wa padi o malebana le tlhorišo ya basadi le bana.
 - Setsopolwa se laetša Swele yo a rakwago motseng wa kgoši Tselatšhweu.
 - O ile a hloriga mosadi le bana ba gagwe. (3)

- 13.12
- Khabareng ya puku go bontšhwa sefahlego sa motho se se sa kgahlišego se boifiša.
 - Motho yo o leswiswing leo le laetšago ditaba tša go befa.
 - Swele o tlaiša le go hloriša ba lapa la gagwe.
(Tše pedi fela)
- (2)
- 13.13 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Kgegeophetogo ke mafelelo a padi ao mmadi a bego a sa a letela.
 - Mo pading ye mafelelo ke ao mmadi a bego a a letetše ka ge Swele yo a bego a hloriša mosadi le bana a feleleditše a rakilwe motseng.
 - Mmadi o be a sa letela gore Swele a ka swarwa ka ge basenyi ba mohuta wo gantši ba sa swarwe.
(Tše pedi fela)
- (2)
[25]

GOBA

KANEGELOTŠHABA

POTŠIŠO YA 14: *TODI YA BATLOGOLO* – M Makgopa

Nonwane: Mmadillo o Ielang?

Sereto: Rolihlahla Madiba Mandela

Mohlala wa karabo:

Teori

- **Seema** ke setlabelo sa polelo sa go diriša makgethepolelo go nontšha polelo, go kgala, go agiša le go lemoša. Sona ga se fetoge. Seema se na le polelotharedi/ya go iphihla.
- **Seka** ke mmolelwana wa go iphihla wo o nyakago tlhalošo. Mmolelwana wo o ka fetolwafetolwa.
- **Sekapolelo** ke ye nngwe ya dithekniki tšeo mongwadi a di dirišago ge go rulaganywa sengwalwa go tšweletša molaetša wa gagwe.

(a) **Bohlokwa bja diema**

- Di tliša maatlakgogedi.
- Di nontšha polelo sengwalong.
- Di a eletša.
- Di a kgalema.
- Di a kgothatsa.
- Di a laya/agiša.
- Di thuša barutwana go kwešiša histori le setšo.

(b) **Bohlokwa bja dika**

- Di tliša maatlakgogedi.
- Di nontšha polelo sengwalong.
- Di a eletša.
- Di a kgalema.
- Di a kgothatsa.
- Di a laya/agiša.
- Di thuša barutwana go kwešiša histori le setšo.

(c) Bohlokwa bja dikapolelo

- Di tliša maatlakgogedi.
- Di nontšha polelo sengwalong.
- Di a eletša.
- Di a kgalema.
- Di a kgothatsa.
- Di a laya/agiša.
- Di thuša barutwana go kwešiša histori le setšo.

Nonwane: Madillo o lilelang?**(1) Mehlala, tlhalošo le tirišo ya dika**

- **Go rwala pheta ya thaga:** Go rwala pheta ya bogoši. Pheta yeo ke mpho yeo e hweditšwego go badimo ba gabo gomme o ile a laiwa gore a e hlomphe. Se ruta histori le setšo tša bogoši.
- **Go rothiša mmotla madi:** Go se be le sephiri. Mang le mang a be le sephiri bophelong. Mmadillo o bile le sephiri sa koma yeo a e bolotšego ka bodibeng. Seka se se a eletša.
- **Kgodu ye e tšwago lerotseng:** Go bolela nnete ya seo o se bonego. Batho ba bolele nnete moo go swanetšego. Se a agiša.
- **Go gana nnang ya basadi:** Go gana o tlišitše. Moo motho a gapeletšwego go bolela seo a sa swanelago go se bolela, a gane a tlišitše. Mmadillo o ile a gana go utolla sephiri le ge a be a hlohleletšwa go dira seo. Seo se šupa gore Mmadillo o lailwe.
- **Go ya moletemohlaelathupa:** Go hlokošana. Lehu ga le laolwe ke motho, fela batho ba dire go loka gore le ge ba ka welwa ke leru la lehu go se ke gwa naganwa gore ke kotlo. Basadi ba motse ba be ba sega Mmadillo ba re ga a na bana. Nako yeo Mmadillo a fiwago bana ka yona, ba bona ba ile ba hlokošana. Ka seka se nonwane e a kgalema.
- **Go boa madibeng:** Go belega bana.
- **Go gapa mogofe:** Go dira selo ka bontši sa go tšwa tseleng. Batho ba se ke ba sega motho yo mongwe ge a hloka se sengwe. Basadi ba motse ba be ba sega Mmadillo ge a be a hloka bana. Mongwadi o a kgalema ka seka se.

(2) Mehlala, tlhalošo le tirišo ya diema

- Diema ga se tša dirišwa mo nonwaneng ye.

(3) Mehlala, tlhalošo le tirišo ya dikapolelo

- **Teori: Pebofatšo** – ke polelo ya go laetša tlhompho.

Mohlala:

- Ba ikela moletemohlaelathupa – ba hlokošana
- O mmeleng – O imile
- O robilwe ke mang leoto – O imišitšwe ke mang?

- **Teori: Pheteletšo** – ke polelo ya go feteletša seemo sa ditaba.

Mohlala:

Ba boloka letšatši ka letšatši, bošego le mosegare: Ba boloka kudu.

Thetotumišo: Rolihlahla Madiba Mandela**(4) Mehlala, tlhalošo le tirišo ya dika**

- **Go oba ka seatla:** Go bitša batho. Motho ge a na le khuetšo ye e itšego a ka bitša batho go tšwa kgole le kgaufsi go thuša naga ya gabo. Mandela o be a na le khuetšo ya go bitša batho ba go tšwa mafaseng a ka ntle go etela naga ye.
- **Go rutlomolla ditlhaka:** Lentšu la go kwagala. Moetapele wa mmakgonthe ge a bolela o a theeletšwa. Mandela o be a theeletšwa ke bohle.

- **Go roromediša dithaba:** Lentšu la go hlompšha le ke baetapele ba bangwe ba maemo a godimo. Moetapele wa mmakgonthe ge a bolela o a theeletšwa. Baetapele ba be ba hlompha ge Mandela a bolela.

(5) Mehlala, tlhalošo le tirišo ya diema

- **Monna ke nku o llela teng:** Motho a be le kgotlelelo seemong sefe kapa sefe sa bophelo. Mandela o ile a kgotlelela kgolegong – se a eletša le go kgothatša.

(6) Mehlala, tlhalošo le tirišo ya dikapolelo

- **Teori: Makgethepolelo** – Potšišo ye e sa nyakego karabo.
Mohlala: Gore, go reng la gago lentšu le sa swane le la rena batho re le diphedi?
- **Teori: Pheteletšo** – ke polelo ya go feteletša seemo sa ditaba.
Mohlala:
 - Le rutlomulla ditlhaka? – Le kwagala go feta la ba bangwe.
 - Le roromediša dithaba? – Le kwagala kudu.
 - Ke ra wena koboborutho. – Go ba le lerato.

Dintlha: 15

Teori: 5

Polelo e tla abelwa meputso ye 5.

[25]

POTŠIŠO YA 15: TODI YA BATLOGOLO – M Makgopa**SETSOPOLWA SA A****Nonwane: 'Maropeng go a boelwa'**

- 15.1 O ile a tšholla megokgo. (1)
- 15.2 Mokgekolo Meokgo o tlo phela a lla. (1)
- 15.3 Tiro ya go bolaya bana go reka bohumi le bongaka. (1)
- 15.4
- O be a na le dikgopolo tša gore a ka boela ya ba kgarebe gape gore a kgone go belega bana.
 - O be a elwa le dipelo tša go bolaya ngwana wa gagwe.
 - Megokgo o be a le pelopedi mabapi le leano la gore a bolaye morwa wa gagwe wa leitšibolo bjang go ya le ka moo ngaka e mo laetšego ka gona. (3)
- 15.5 Nonwane ye ke nonwane ya kgogamašego ka ge baanegwa e le batho le dinoga.
Mehlala:
- Morero wa yona ke go kgalema megabaru mola ditiragalo e le tša go tšhoša.
 - Molaetša wa nonwane o ama bophelo ka kakaretšo.
 - E tloša bodutu.
(Tše pedi fela) (3)
- 15.6
- Morero wa nonwane ye ke go kgalema megabaru.
 - Setsopolwa se laetša mokgekolo Megokgo a bolaya morwa wa gagwe wa leitšibolo gore a hwetše bongaka le bohumi. (2)
- 15.7 Tumelo ke go holofela le go dumela go maatla a tlhago.
Tumelo ya setšo ke: Go hwetša dipheko tša go alafa.
Mohlala:
Mokgekolo Megokgo o laetšwe go bolaya ngwana wa gagwe gore a hwetše dipheko tša setšo mola go tsebja gore dipheko ga di hwetšwe ka tšhollo ya madi, di na le ka mokgwa woo ngaka e di fiwago ka gona. (3)
- 15.8 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Nka se dumele ka ge bongaka bo sa hwetšwe ka go tšholla madi.

GOBA

- Nka dumela ka ge ke tla be ke nyaka lehumo.
(Kgetha e tee fela) (1)

SETSOPOLWA SA B**Thetotumišo: 'Modjadji (Kgošigadi ya go neša pula)'**

- 15.9 Zimbabwe. (1)
- 15.10 Ke ditlogolo tša kgošikgolo. (1)
- 15.11
- Batho ba Phalaborwa ba se ke ba kitimela go ya Borwa ka ge naga ya bona e phala Borwa.
 - Go na le mokhora nageng ya bona. (2)
- 15.12 Maraka le dinyoba. (2)
- 15.13
- Go neša pula.
 - Go hlompha badimo ba bona. (2)
- 15.14 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Maikutllo a go ikgantšha.
Mohlala:
- Ba itumiša ka bokgoni bja bona bja go neša pula.
 - Ba itumiša ka setlogo sa bona.
(Ntlha e tee fela) (2)

[25]**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA**POTŠIŠO YA 16: NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu****Mohlala wa karabo:****Teori: Tikologo**

Tikologo ya sengwalo ke lefelo la ditiragalo tša baanegwa ka nako yeo e rileng. Ka go realo go ka thwe tikologo e lebane le nako le felo. Go na le mehuta ye mebedi ya tikologo, e lego tikologo ya sebjalebja le ya segologolo. Yona mehuta ye e laolwa ke diteng tša sengwalo. Mohuta wa tikologo ke go tšwetša pele moko/morero wa padi le go laetša tšwetšopele ya baanegwa – tšhwantšho ya baanegwa. Mo tikologong ya segologolo diteng di lebane le ditaba tša segologolo tšeo di diregago mafelong a bogologolo ka nako ya bogologolo. Ditaba tšeo di lebane le bogoši, boloi, go ahlola melato kgorong, masolo a go tsoma, dintwa tša marumo, bjalo bjalo. Tikologo ya sebjalebja ka gare ga sengwalo, go šupša gore diteng tša sengwalo seo di lebane le ditaba tša sebjalebja tšeo di hwetšwago mafelong a sebjalebja, nakong ya sebjalebja. Go ka bolelwa ka mafelo a go swana le ditoropong fao go bago le ditsela tša sekontiri, dipara, dikoloi, dikuranta, Yunibesithi, makgotla a bašomi, bjalo bjalo, Ka leago, re bolela ka tswalano gare ga tikologo le baanegwa ka gobane ditiragalo tša baanegwa di diragala lefelong le le rilego ka nako ye e itšego, e lego yona tikologo ya sengwalo. Tikologo e arotšwe ka dikarolo tše tharo, e lego nako, lefelo le leago.

Tikologo ya papadi

Tikologo ya papadi ye ke ya sebjalebja.

Tikologo e arotšwe ka dikarolo tše tharo, e lego nako, lefelo le leago.

Nako

- Bošego – Mphaka o lala a phapharegišwa ke toro.
- Mesong ya LaMorena – Mphaka o rile go tsoga a ya go dula leswikaneng ka serapaneng.
- Ke mathapama – Mphaka o tsena ka gae o hwetša Hunadi le Raisibe ba
- šetše ba boile kerekeng.

Lefelo

- Lapeng la Mphaka – Mphaka le balapa la gagwe ba dula lapeng la bona kua Takone.
- Kamoreng ya borobalo ngwakong wa Mphaka – Mphaka o a lora.
- Kholetšheng ya takone – Mphaka le Tokari ba boledišana ka sekolo sa bošego.
- Ka pareng motseng wa Takone – Mphaka o fapana le Kala le Mbari.
- Yunibesithing ya Letsheng la Mogadisho – Lebisi o begela Mphaka ka seemo sa ditaba Bonwatau.

Leago

Tikologo ya leago e amana le phedišano ya baanegwa.

Mohlala:

- Bophelo bja Mphaka le ba lapa la gagwe kua Takone morago ga go fura lela Bonwatau – Ba a hlorigwa, ba a gatelelwa le go kgetholwa.
- Bophelo bja Mphaka le bagwera ba gagwe boKala le Mbari – Ba a mo kaela ka la gore ke motšwakantle.
- Bophelo bja Mphaka kholetšheng ya Takone – Ba be ba sa nyake go amogela lenaneothuto la gagwe.
- Bophelo bja Mphaka letsheng la Mogadisho – Ba mo ngadiša ka go fa motho wa ka tlase ga gagwe maemo a ka godimo.

Dikamano tše di tšweletša leago leo le tšwetšago moko wa papadi ye pele. E re thuša go kwešiša le gore baanegwa ke batho ba mohuta mang. Mohlala:
Phedišano ya lapa la Mphaka le baagišane ba bangwe mo Yunibesithi.

Dintlha: 15

Teori: 5

Polelo e tla abelwa meputso ye 5.

[25]

GOBA

POTŠIŠO YA 17: *NAGA GA DI ETELANE* – MS Serudu

SETSOPOLWA SA A

- 17.1
- Di hlahla mmadi.
 - Go tšweletša maikutlo a babapadi.
 - Go tšweletša dikgopolo.
 - Go tšweletša dimelo.
(E tee fela).
- (1)
- 17.2
- Poledišano ya babapadi. (Hunadi le Mphaka)
 - Polelonoši ya Mphaka.
- (2)
- 17.3
- Mothalonako o laetša tatelano ya nako ya ditiragalo tša setsopolwa se.
- (1)
- 17.4
- Mepipi ka moka e a na, ga go mohlopi wo o sa nego.
 - Ge o tšhaba mathata mo o dulago gona, le kua o yago o sa tlo a hwetša.
- (2)
- 17.5
- Kgegeotiragatšo ke ge babogedi/babadi ba papadi ba na le tsebo ka ga tšeo di tlogo diragalela mmapadi mola yena a sa tsebe.
Mohlala:
- Mongwadi o kgonne go tšweletša kgegeotiragatšo gabotse.
 - Mphaka o tlogile Bonwatau a tšhaba kgatelelo a na le kgopolo ya gore o tla hwetša tokologo dinageng di šele, o ya Takone le Letsheng la Mogadisho fela o hwetša le gona go dutše go na le kgatelelo.
- (3)
- 17.6
- Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Kgegeopphetogo ke mafelelo a papadi ao mmadi a bego a sa a letela.
Mohlala:
- Mo papading ye kgegeopphetogo e bonala ge Mphaka a boela gae.
 - O ile a ikana gore a ka se boele, o tla hwela dikanong tša gagwe.
- (3)

SETSOPOLWA SA B

- 17.7 Thulano ya ka ntle. (1)
- 17.8 Ke Letsheng la Mogadisho, Mphaka, Hunadi le Lebisi ba ka lapeng la Mphaka moo ba kgothaletsanago go hwela dikanong tša bona. (1)
- 17.9 Ke moya wa leago/kgothatšano. (1)
- 17.10 • Mphaka o bogale > O ikanne gore o tla hwela dikanong tša gagwe.

GOBA

- Lebisi ke lefšega > O bona bokaone e le go ipolaya. (2)
- 17.11 • Mongwadi o anega ditiragalo.
• Mongwadi o kgatha tema ka go tšweletša ditiragalo ka tšhomišo ya ditšhupasefala. (2)
- 17.12 Tlemollo ya lehuto ke mafelelo a ditiragalo.
Mohlala:
• Sephethe se Mphaka le Hunadi ba se tšerego sa go boela gae. (2)
- 17.13 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
• Pele ga diteng tša setsopolwa se Mphaka o tlogile Takone a tšhaba kgatelelo a ya Letsheng la Mogadisho.
• O be a na le kgopolo ya gore o tla hwetša tokologo fao fela o hwetša le gona go dutše go na le kgatelelo. (2)
- 17.14 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
• Lehloyo: Lebisi o hloile tlaišo yeo bafaladi ba gahlanago le yona dinageng di šele. O re a ka upše a iphega go na le gore a phedišwe bophelo bjoo.

GOBA

- Lethabo: Lebisi o thabela maele ao Mphaka a mo fago wona. (2)
[25]

GOBA

POTŠIŠO YA 18: LEHUFU – P Mothupi**Mohlala wa karabo:****Teori: Tikologo**

Tikologo ya sengwalo ke lefelo la ditiragalo tša baanegwa ka nako yeo e rileng. Ka go realo go ka thwe tikologo e lebane le nako le felo. Go na le mehuta ye mebedi ya tikologo, e lego tikologo ya sebjalebja le ya segologolo. Yona mehuta ye e laolwa ke diteng tša sengwalo. Mohuta wa tikologo ke go tšwetša pele moko/morero wa padi le go laetša tšwetšopele ya baanegwa – tšhwantšho ya baanegwa. Mo tikologong ya segologolo diteng di lebane le ditaba tša segologolo tšeo di diregago mafelong a bogologolo ka nako ya bogologolo. Ditaba tšeo di lebane le bogoši, boloi, go ahlola melato kgorong, masolo a go tsoma, dintwa tša marumo, bjalobjalo. Tikologo ya sebjalebja ka gare ga sengwalo, go šupša gore diteng tša sengwalo seo di lebane le ditaba tša sebjalebja tšeo di hwetšwago mafelong a sebjalebja, nakong ya sebjalebja. Go ka bolelwa ka mafelo a go swana le ditoropong fao go bago le ditsela tša sekontiri, dipara, dikoloi, dikuranta, Yunibesithi, makgotla a bašomi, bjalobjalo, Ka leago, re bolela ka tswalano gare ga tikologo le baanegwa ka gobane ditiragalo tša baanegwa di diragala lefelong le le rilego ka nako ye e itšego, e lego yona tikologo ya sengwalo. Tikologo e arotšwe ka dikarolo tše tharo, e lego nako, lefelo le leago.

Tikologo ya papadi

Tikologo ya papadi ye ke ya sebjalebja.

Tikologo e arotšwe ka dikarolo tše tharo, e lego nako, lefelo le leago.

Nako

- Mesong – Boemapese bja Tafelkop Lerato o emetše senamelwa gomme go tšwelela sefatanaga sa Ntshepe. O a mo nametša.
- Mosegare – Ntlogeleng o latelela Lerato mošomong wa gagwe.
- Bošego – Lapeng la Ntshepe, Ntlogeleng o omanya monna wa gagwe o re o ratana le basadi ba banna ba bangwe.

Lefelo

- Tafelkop – Mo Radithekisi le Lerato ba agilego gona.
- Motetema – Motsesetoropo mo Ntlogeleng le Ntshepe ba agilego gona.
- Groblesdal – Toropo yeo baanegwa ba rekago go yona.
- Mamokgalake Chuene – Kholetšhe ya borutiši mo Ntshepe a šomago gona.
- Bookelong bja Glen-Cowie – Moo Lerato a bego a okwa gona.
- Bookelong bja Ga-Rankuwa – Moo Radithekisi a bego a okwa gona.

Leago

Tikologo ya leago e amana le phedišano ya baanegwa.

- Bophelo bja Radithekisi le Lerato ke bja tlhorišo, kगतello le lehufa.
- Bophelo bja Ntlogeleng le Ntshepe ke bja lenyatšo le lehufa.
- Ntlogeleng le Lerato le Monamudi.
- Bophelo bja Ntshepe le Lerato ke bja tlhompho le lerato.
- Radithekisi le boTsarane.

Dintlha: 15**Teori: 5****Polelo e tla abelwa meputso ye 5.****[25]****GOBA**

POTŠIŠO YA 19: LEHUFA – P Mothupi**SETSOPOLWA SA A**

- 19.1
- Di hlahla mmadi.
 - Go tšweletša maikutlo a babapadi.
 - Go tšweletša dikgopolo
(E tee fela)
- (1)
- 19.2
- Poledišano ya babapadi (Lerato, Ntlogeleng le Monamudi).
 - Tiragalo ye e diregago pele ga lebenkele la go rekiša fenišara.
- (2)
- 19.3
- Ke kgale
- E laetša bokgole bja nako ye ditiragalo di diragetšego ka gona.
 - E laetša tatelano ya ditiragalo.
(E tee fela)
- (1)
- 19.4
- Bogale bja lehufa.
 - Go hloka maitshwaro go ka go tsenya mathateng.
 - Segiša ka batho.
(Tše pedi fela)
- (2)
- 19.5
- Kgegeotiragatšo ke ge babogedi/babadi ba papadi ba na le tsebo ka ga tšeo di tlogo diragalela mmapadi mola yena a sa tsebe.
- Mohlala:
- Moanegi o kgonne go tšweletša thekniki ya kgegeotiragatšo.
 - Ntshepe o be a sa tsebe ge Radithekisi a mo nyaketše batho, Tsarane le Leepo, gore ba tle ba mo thuntšhe ka ge a re o mo tšeela mosadi.
 - Leepo le Tsarane ba be ba eja Lerato le Ntshepe leonyana ka taelo ya Radithekisi mola bona beng ba sa tsebe seo.
(Ye mebedi fela)
- (3)
- 19.6
- Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana.
- Mohlala:
- Kgegeopphetogo ke mafelelo a papadi ao mmadi a bego a sa a letela.
- Mohlala:
- Radithekisi o be a sa kgolwe gore Lerato a ka tsoga a mo hladike.
 - Mo papading ye kgegeopphetogo e bonala ge Radithekisi a kgopela tshwarelo go Lerato le Ntshepe ka morago ga go ba phediša boima.
- (3)

SETSOPOLWA SA B

- 19.7 Thulano ya ka ntle. (1)
- 19.8 Ke ka lapeng la Radithekisi le Lerato moo Lerato a lekago gore ba boledišane ka mathata a bona. (1)
- 19.9 Ke moya wa ntwā/pefelo. (1)
- 19.10
- Radithekisi o na le lenyatšo/ga a hlomphe Lerato/ke motho yo bogale. (2)
 - Lerato o na le tlhompho le boikokobetšo go Radithekisi.
- 19.11
- Mongwadi o anega ditiragalo.
 - Mongwadi o kgatha tema ka go tšweletša ditiragalo ka tšhomišo ya ditšhupasefala. (2)
- 19.12 Tlemollo ya lehuto ke mafelelo a ditiragalo.
Mohlala:
- Radithekisi o bookelong morago ga go leka go ipolaya gomme o kgopela tshwarelo go Lerato le Ntshepe ka morago ga go ba tlaiša le go se ba sware botse ka khuetšo ya lehufa. (2)
- 19.13 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
- Pele ga diteng tša setsopolwa se Radithekisi le Lerato ba be ba phela ka go se tshephane.
 - Radithekisi o belaela le go hufagela Lerato gore o ratana le banna ba bangwe gomme setsopolweng se Lerato o be a leka go boledišana le yena go boetša ditaba sekeng. (2)
- 19.14 Balekwa ba tla fa maikutlo a go fapana.
Mohlala:
- Maikutlo a go kwa bohloko, ka mokgwa wo Radithekisi a mo rogago ka gona.
- GOBA**
- Pefelo, ka mokgwa woo Radithekisi a bolelago le yena ka gona. (2)

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 25
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80

KAROLO YA A: RUBRIKI YA GO SWAYA DIPOTŠIŠO TŠE TELELE: THETO [MEPUTŠO YE 10]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Tlhalošo ya sererwa. Botebo bja dikgopolo, kgonthišo le kwešišo ya setsopolwa MEPUTSO YE 7	-Tlhalošo ye e tseneletšego ya sererwa -Tatelano ya dikgopolo tša go ba le maatlakgogedi tša go amana thwii le temana. -Kwešišo ye e tseneletšego ya sengwalwa le sereto.	-Kwešišo le tlhalošo ye botse ya sererwa. -Potšišo e arabilwe ka botlalo. -Dikgopolo tšeo di filwego di a kwala eupša ga se tšona ka moka tšeo di hlalošitšwego ka mo go nyakegago. -Kwešišo ya sengwalwa le sereto e bonetše.	-Tlhalošo ye e kgotsofatšago ya sererwa. -Go na le dintlha di se kae tšeo di amanago le sererwa. -Tše dingwe tša dikgopolo di a kwagala eupša ga di kgodiše. -Kwešišo ya motheo ya sengwalo le sereto.	-Tlhalošo ya sererwa ga e kgotsofatše. -Ga go dintlha tšeo di amanago le sererwa. -Ga go kwešišo ya sengwalwa le sereto.	-Ga go kwešišo ya sererwa. -Karabo ga e sepelelane le sereto. -Morutwana ga a tsebe selo ka ga sengwalwa le sereto.
SEBOPEGO LE POLELO Sebopego, kelelo le kalo ya dikgopolo Polelo, segalo le setaele tšeo di dirišitšwego ge go ngwalwa taodišo MEPUTSO YE 3	-Sebopego se tšweletša tlemagano ya dikgopolo ye botsebotse. -Dikgopolo di hlamegile ebile di tšweleditšwe ka bokgwari. -Polelo, segalo le setaele di a kgahliša, ke tša maleba ebile di tšwele mahlalagading. -Ga go na le phošwana e tee ya popopolelo, mopeleto le maswaodikga.	-Sebopego se tšwelela gabotse ebile se tšweletša go ela ga dikgopolo. -Kelelo ye botse ya dikgopolo. -Polelo, segalo le setaele ke tša maleba.	-Sebopego se a tšwelela. -Taodišo ga e na kelelo ye botse ya dintlha ebile ga go tlemagano ya dikgopolo. -Diphošo tša polelo ke tše nnyane eupša segalo le setaele ke tša maleba.	-Sebopego se bontšha diphošo tša peakanyo. -Dikgopolo ga se tša beakanywa ka tatelano ye botse. -Diphošo tša polelo ke tše ntši. -Segalo le setaele di fošagetše.	-Sebopego ga se sa maleba. -Diphošo tša polelo ke tše ntšintši ebile le setaele se fošagetše kudu.
KABO YA MEPUTSO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1

KAROLO YA B LE C: RUBRIKI YA GO SWAYA DIPOTŠIŠO TŠE TELELE – PADI, KANEGELOTŠHABA LE PAPADI [MEPUTSO YE 25]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG Tlhalošo ya sererwa Botebo bja dikgopolo, kgonthišo le kwešišo ya setsopolwa MEPUTSO YE 15	12–15 -Karabo ye botsebotse go fetiša: 14–15. -Karabo ye botsebotse: 12–13. -Tlhalošo ye e tseneletšego ya sererwa. -Tatelano ya dikgopolo tša go ba le maatlakgogedi tša go amana thwii le temana. -Kwešišo ye botsebotse ya sengwalwa le setsopolwa.	9–11 -Kwešišo le tlhalašo ye botse ya sererwa. -Potšišo e arabilwe ka botlalo. -Dikgopolo tšeo di filwego di a kwala eupša ga se tšona ka moka tšeo di hlalošwego ka mo go nyakegago. -Kwešišo ya sengwalwa le setsopolwa e a bonala.	6–8 -Kwešišo ya magareng ya sererwa eupša ga se dintlha ka moka tšeo di hlalošwego ka botlalo. -Bontši bja dintlha di amana le sererwa. -Tše dingwe tša dikgopolo di a kwagala eupša ga di kgodiše. -Kwešišo ya motheo ya sengwalwa le setsopolwa.	4–5 -Kwešišo ye nnyane ya sererwa. -Ga go dintlha tšeo di hlalošwego ka botlalo. -Dintlha tše nnyane di amana le sererwa. -Tlhalošo e amana gannyane le sererwa. -Kwešišo ye nnyane ya sengwalwa le setsopolwa.	0–3 -Ga go kwešišo ya sererwa. -Maiteko a go araba potšišo a fokola kudu. -Ditlhalašo ga di kgotsofatše. -Morutwana ga a tsebe sengwalwa goba setsopolwa.
SEBOPEGO LE POLELO Sebopego, kelelo le kalo ya dikgopolo Polelo, segalo le setaele tšeo di dirišitšwego ge go ngwalwa taodišo MEPUTSO YE 10	8–10 -Sebopego se tšweletša tlemagano ya dikgopolo ye botsebotse. -Matseno le mafetšo ke a mabotse kudukudu. -Dikgopolo di hlamegile ebile di tšweleditšwe ka bokgwari. -Polelo, segalo le setaele di a kgahliša, ke tša maleba ebile di tšwele mahlalagading.	6–7 -Sebopego se tšwelela gabotse ebile se tšweletša go ela ga dikgopolo. -Go na le tlemagano ye botse magareng ga matseno, mafetšo le ditemana tše dingwe tša taodišo yeo. -Kelelo ye botse ya dikgopolo. -Polelo, segalo le setaele ke tša maleba.	4–5 -Sebopego se a tšwelela. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo e gona eupša e na le mafokodi. -Diphošo tša polelo ke tše nnyane eupša segalo le setaele ke tša maleba. -Peakanyo ya ditemana ke ya maleba.	2–3 -Sebopego se bontšha diphošo tša peakanyo. -Dikgopolo ga se tša bewa ka tshwanelo. -Diphošo tša polelo ke tše ntši. -Segalo le setaele ga se tša maleba. -Peakanyo ya ditemana e fošagetše.	0–1 -Tlhokego ya peakanyo ye botse ya sebopego e dira gore dikgopolo di se elele gabotse. -Diphošo tša polelo le setaele sa go fošagala di dira gore go be bothata go bala le go kwešiša molaetša wa taodišo. -Segalo le setaele di fošagetše kudu. -Peakanyo ya ditemana e fošagetše kudu.
KABO YA MEPUTSO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4